

KÍSÉRLET MITIKUS RÍTUSOK AZONOSÍTÁSÁRA A SZÉKELY–MAGYAR SORSFORDÍTÓ SZOKÁSOKBAN

Olyan rítusokra irányítom a figyelmemet, melyek az eredet, forma és tartalom okán félreérthetetlenül mássággal ruházzák fel a székely-magyar népet a magyarság körében: vagy azért, mert törzsi élete idején és állapotában csak ő rendelkezett ezzel a társadalmi-spirituális és jelkép kultúrával, életfilozófiával, ő munkálta ki magának, vagy környezeti helyzeténél fogva kölesönözte, vagy azért, mert a magyarság többi része csaknem egészen, vagy teljesen elfelejtette. A székelység pedig alkalom szerint ismételte, nem mondott le róluk új földrajzi és szellemi környezetében sem, mert mitikusnak, ezáltal hitelesnek és általános érvényűnek tekinthette.

AZ ÁTVEZETŐ RÍTUSALKOTÁS FELTÉTELEZETT KEZDETEI, ELŐKÉPEI

Vizsgálódásom, következtetésem ahhoz az elképzelt időhöz kötődnek, amikor székely őseink is kezdtek másképpen viszonyulni, szerveződni olyan eseményekhez és események körül, mint a gyermek születése, párkeresés, szerelmi vonzódás, párválasztás, öregedés, halál. Eme fordulatok másfajta megítélése, az a tény, hogy kezdtek gondolkodni fölöttük, forradalmasíthatta a törzsi társadalom belső életét, szerveződését, emberközi kapcsolatait, de a közösségi rendről, egyensúlyállapotról alkotott fel fogást is.

Létre kellett hozni, ki kellett munkálni a szokásokat, azok rendszerét, melyek aztán a törzs, a közösségek törvényeivé váltak: szabályozták a cselekvési mintákat, megalkották az engedmények és tilalmak (tabuk) tudatba vésett tábláit. Rendet teremtettek a mindennapi élet dolgaiban: rendet, mely fokozatosan kultúrát, szimbólumokat, művészetet, jogrendet – szabályokat – stb. gerjesztett. Valami olyasmi történt, mint a Teremtés első hat napjában, amikor az Úr külön választotta a kozmosz dolgait, elemeit a káosztól. Ezúttal az ember ember-arcúvá alkotta saját életerét, közösségeit. Úgy gondolom, hogy a szokások, rítusok sokaságának kellett legyen egy spirituális erjesztője, elindítója, amit az emberi gondolkodás fejlődésének egy adott szintje tenyészített ki és amely eljutott az ember maga magáról alkotott képének megjelenéséhez. Valahol ekkor jelenhetett meg az emberi értékrend első csírája. Ezt a lépést az emberi felemelkedés egyik nagy diadalának tekintem. Elindulhatott a tudatos modellalkotás mechanizmusa: összegezni kellett az addig kialakult többnyire hiedelmekben, varázslatokban, mágiában, szimbólumokban felhalmozódott tudást, meg kellett találni a példászerű viselkedési, cselekvési mintákat, melyek, mai szóval, nem egyszeri használatúak, hanem ismétlődnek nemzedékről nemzedékre a beláthatatlan időben. Eliade amikor a középkorban elterjedt „beavatási forгатókönyv-irodalomról” ejt szót, azon a véleményen van, hogy Európában néhány népszokás „nagy valószínűség szerint kereszténység előtti forгатókönyvekből származik”¹. Érvényes lehet-e ez a magállapítás a székelységre?

---

¹ Eliade 1999. 242.

Kik alkották a cselekvési mintákat?

A beavatások archetípusainak hipotézise merül fel bennem.

Archetípusok az istenek, hősök, ősök, akiket az ember teremtett önmaga számára, hogy legyen kit követnie. Eliade állítja, hogy „*az ember archetípusok szerint szerkeszt*”. „*Egy mozdulat csak akkor értelmes vagy valóságos, ha valamely őseredeti cselekedetet ismétel meg.*” Az emberi lény „*tegyen bármit, azt korábban már megtették. Életének egésze mások kezdeményezte cselekedetek szakadatlan ismétléséből áll.*” És nem ismétel mást, csak azt, amit megszenteltek az istenek, ősök, hősök.² Azt a gondolatot is nála olvastam, hogy „*voltaképpen az ember nem tesz mást, csak ismétli a teremtést.*”³

„*Minden rítusnak isteni mintája, archetípusa van*” – írja.⁴ Igaz, hogy az isteni minták a teremtésről szólnak, arról, hogy „minden vallásos cselekedetet az istenek, a kultúra teremtő hősök vagy a mitikus ősök vezettek be.”⁵ De Eliade azt is kijelenti, hogy a „*a primitív ember szemében nemcsak a rítusoknak van mitikus mintája, hanem mindenfajta emberi cselekvésnek is, s ezek akkor válnak igazán hatékonyvá, ha pontosan megisméltik* (kiemelés a szerzőtől) *az idők kezdetének isteni, hősi vagy ősi cselekedeteit.*”⁶

MITIKUS RÍTUSOK A CSÍKSZENTDOMOKOSI BEAVATÓ SZOKÁSOKBAN

Az emberi élet nagy eseményeinek szokásaiban ma már kevésbé találunk mítoszokat⁷ (dramatikus szokásokká váltak), mitikus retorikai elemeket, utalásokat, mítoszokat eszünkbe juttató vagy azokat sejtető rítusokat annál többet: „*Ezt a legősibb időktől fogva csináljuk*”, „*mert így csinálták az őseink..., s nekünk folytatni kell*”, halljuk egyik-másik rítusra magyarázat helyett, illetve gyanánt. Ezért utalnunk kell néhány szóban a mítosz és rítus viszonyára.

A mítosz „*nem egyszerű történet, de nem is mese..., egy ideológiához kötődik, és alkalmas arra, hogy adott korban egy adott társadalmi közösség értékrendjét, szokásait... kifejezze, azaz egy bizonyos világszemléletet közvetítsen.*”⁸ „*A mítosz szerepe az (is), írja Spineto, hogy »alapítólevéllel« lássa el az aktuális valóság minden szintjét.*”⁹ Természetesen spirituális alapítólevélről van szó. Jacques Vidal szerint „*a mítosz egy »népek előtti nép« kollektív lelkiületének nyelve és üzenete, mely mindenkiben jelen van... és kinek-kinek a saját kultúrájában gyökerezik.*”¹⁰ Más szóval, a mítoszok „*a kultúra gyökerei. [...] A mitológiai történetek kultúrát teremtenek az ősember éle-*

² Vö. Eliade 1998. 15–19.

³ Eliade 1998. 43.

⁴ Eliade 1998. 41.

⁵ Eliade 1998. 42.

⁶ Eliade 1998. 42.

⁷ A román lakodalmi költészet például kivételt képez.

⁸ Limet 2007. 93.

⁹ Spineto 2007. 153.

¹⁰ Vidal 2007. 25.

tében.”¹¹ „A mítosz gyűjtja fel legelőbb azt a kollektív szellemet, melynek minden egyén hordozója.”¹² „Ez lett az emberiség készenléti tartaléka.”¹³

Ezzel szemben, meglátásom szerint, a rítus a mítosz pragmatikus változata.

Gulian, amikor a mítosz és a rítus szerves kapcsolatáról ír, azt hangsúlyozza, hogy ezek a mitikus, a kezdeti időben lejajlott események megjelenítői.¹⁴ Örökös emberi szándék az, hogy a rítus (cselekvés) és mítosz (szó) által lehessen megismételni vagy aktualizálni egy elsődleges cselekvést azért, hogy a természetben és társadalomban megmaradjon a rend. A mítoszok az iránytű, az üzenet lehetett, a szokások és benne a rítusok pedig életre keltik, mondhatnám dramatizálják a mítoszt, ismételik a társadalmi, közösségi igény szerint azt, ami már tudott. A mítosz, szokás, rítus hármasban a rítus mindig jelen idejű, az első kettőnek aktualizálója, ébren tartója. A rítus az, ami sikerre viszi a mítosz és szokás programját, tartalmát, üzenetét, ezért a vágyak is hordozója. A rítus folyton helyzetbe hozza, helyzet elé állítja az egyént és közösséget.¹⁵

A felvázolt eszmei háttér nem teljes, de úgy gondolom elégséges ahhoz, hogy néhány lényeges „látélet” és áthallás alapján feltételezzem: a születés, házasság, halál Csíkszentdomokoson talált egy-egy liminális vagy beavató rítusa mitikus hajtású, gyökerei vissza nyúlnak a honfoglalás előtti korba: a székelység hozta magával és őrizte meg maga és a magyarság számára, „**pontosan ismételvén** az idők kezdetének isteni, hősi vagy ősi cselekedeteit.” Viszonylagos vagy feltételezett székely kizárólagosságukat azért veszem fontolóra, mert csak itt találtam rájuk, a szakirodalom egyiket sem említi (pl. a Magyar Néprajz, Magyar Néprajzi Lexikon monumentális, összegző munkák).

Az újszülött útszéli keresztnél majd asztal alá való beavatására, a lopott leány/menyasszony bekontyolására, a haldokló megkerítésére, a *hőngörgőzésre* mint erotikus orgiára gondolok.¹⁶

Az újszülött beavatása útszéli keresztnél

Csíkszentdomokoson ennek két különleges rítusára találtam. Az első rítus *beavatás, kiszabadulás, felszabadulás* néven ismert, és függetlenül a helyi megnevezéstől, a születés egész szokásrendjében kettős irányultságú: elsődlegesen a gyermekágyas anyára irányul, másodsorban az újszülöttre. Részletekbe itt nem merülhetek¹⁷, csupán megemlítem azt a bibliai általános felfogást¹⁸, hogy a gyermekágyas asszony „tisztátalan”, ami azt jelentette, hogy 40 napra el volt tiltva „*a normális mindennapi tevékenységek gyakorlásá*”-tól.¹⁹ A magyarság, de az európai társadalmak általános szokása szerint a kiszabadulás – avatás –, 40 nap teltevel templomi szertartással, tehát

¹¹ Vidal 2007. 26.

¹² Vidal 2007. 28.

¹³ Vidal 2007. 30.

¹⁴ Gulian 1968. 62.

¹⁵ Vö. Balázs 2006. 53–59.

¹⁶ Terjedelmi okok miatt csak a születéssel kapcsolatos mitikus rítusokat tárgyalhatom. A többről bővebben Balázs 2006.

¹⁷ Bővebben Balázs 2006. 248–258.

¹⁸ Lásd Mózes III. könyve, *Gyermekágyas törvénye* versszak.

¹⁹ Pócs 1990. 630.

papi segédlettel történik, vagyis a tisztulás bibliai modellje érvényesült.²⁰ Csíkszentdomokoson nem ismeretlen a tisztátalanság és tisztulás konvenciója, azonban a paraszti pragmatizmus (amit nem győzők eléggé hangsúlyozni) túl hosszúnak tartotta és tartja a 40 napos spirituális, rituális „karantént”, mivel tilalmi rendszerben nem lehet sokáig dologtalanul élni. Ezért kijátsszák, vagy megreformálják az egyházi előírásokat, és olyan rítust vesznek elő, vagy éppen folytatják, amit Európába jöttük előtt a csecsemő beavatására alkalmaztak. Ugy is mondhatnám, hogy az európai gyakorlatot nem tekintették összeegyeztethetőnek a maguk életvitelével. Ami esetükben nem jelentette azt, hogy a gyermek születését, beavatását fölösleges és jelentéktelen eseménynek tartották volna. Ellenkezőleg: a honfoglalás előtti ősvallás és az európai keresztény hit beavató rítusainak, rituális kellékeinek szimbiózisát alkották meg.

Csíkszentdomokoson a szabadulni, kiseddet beavatni menő asszony templom helyett egy útszéli keresztfát választott, amit ölében tartott csecsemőjével, egy asszonyi tanú jelenlétében, szürkületkor háromszor megkerült, miközben imát mondott. Ezt hamarabb végezte, mint 40 nap: 21 nap után gyermekét beavatta, és ő maga is felszabadult a tilalmak alól.

„Engem es néném elvezetett, a keresztfát kerültük meg a templom előtt. Addig nem szabadott máshova menni az úton, amíg vagy keresztet nem került meg, vagy szabadulni nem ment (ti. a templomba). A keresztfát rendszeren este vagy szürkületkor, esti harangszó tájékán kerülte meg az asszony: egy testvére vagy komasszonya elvezette. Egyedül nem mehetett. Megkerülte s hazamentek, s másnap mehetett tovább.”²¹ Mondtam egy Miatyánkot... Aki így nem tisztult meg, fehérnép vagy leányféle, annak a templomba se volt szabad elől bémenni. Csak ott a harangok lába alá. Mert tisztátalanok.”²²

A magukkal hozott ősi beavató rítus tudatalatti érvényességébe vetett hit erejét példázzák a következő adatközlői vallomások, melyek egyben arról is szólnak, hogy ezek a törvényen kívüliség, de a lelki békére való vágyakozás helyzeteire is gyakorlati megoldást nyújtottak:

„Akkor voltak azok, akik egyházilag nem voltak megesküdve. Vadházasságban éltek.”²³ A gyermeket, ugye, meg kellett kereszteltessék, de tisztulni, szabadulni a templomba nem mehetett. Ott az út mellett, a keresztet kellett megkerülje.”²⁴

*„Lassan lépegeti körbe, amíg imádkozik.”²⁵ Amíg elvégzi a három tétel imádságot, azalatt kerüli meg. Ez az első kiszabadulás.. Úgy mondták, **annyi, mintha a templomba járt volna** már. A pap, ugye, még nem szabadította fel, de **annyi, mintha megkerülte volna az oltárt**... (kiemelések általam) A nép maga szántából csinálja*

---

²⁰ „A zsidók úgy tartották, hogy a közössülés és gyermekszülés tisztátalanná tesz, tehát ezeket az aktusokat megtisztulással és vezekléssel kell jóvátenni.” (Sumner 1978. 594.)

²¹ Azaz folytathatta korábbi életvitelét.

²² Ezt a tiltást mint szankciót alkalmazzák a megessett leányok esetében is. A születés, házasság, halál szokásnormái ellen vétőkről és szankcionálásukról bővebben Balázs 1999. 43–48.

²³ A törvényen kívüliségre nyújt példát az ellopott leány vagy menyecske bekontyolása is.

²⁴ A paraszti morális, ill. közösségi szankció lényege, mert itt arról van szó, az alacsonyrendűség érzésének elindítása az egyénben és környezetében.

²⁵ A primitív ember imáját „illő mozgással” fejezte ki, erősítette meg. Ez fontosabb volt, mint maga az ima. (Vö. Griffin-Pierce 2007. 206)

ezt. A papoknak nem tetszik, de nem szólnak belé. Ezt a rokonság számon tartsa, s a szomszédok. Ezt meg kell csinálja mindenki.”

A következő adat kiemelten hitelesíti a keresztkerülés beavató rítusának ősi súlyát, azt, hogy a csíkszentdomokosiak föléje helyezik, vagy legalábbis egyenrangúnak tekintik az egyházi, azonos rendeltetésű rítussal.²⁶ A megkerüléssel mintha felül is bírálják az egyházi szertartást, vele megduplázva azt.

„Amikor mennek keresztelni, ugyanott, kiáll a keresztszülők közül egy, s a gyermekkel megkerüli a keresztfát, s harmadszor visszaáll közéjük.”

Miért és honnan származhat a csíkszentdomokosiak kereszt iránti vonzalma ebben a formában, miért lett kultikus helye és rituális eszköze az újszülött beavatásának? A kereszthez itt összetett vallásos és rejtőző történelmi tudat tapad, mély érzelmi viszonyulás, vele való összefonódás tapasztalható.²⁷

1–2. kép

Az útszéli kereszt megkerülése (a szerző felvételei)

Az útszéli kereszt megkerülésében azonban a transzcendens világ utáni vágy mellett egy másik, mély emberi természetű vágyat is sejtek érvényesülni. A paraszti pragmatikus gondolkodás jegyében egy adott fizikai térhez való tartozás vágyára, a megfoghatóság vágyára gondolok, ami Csíkszentdomokoson nem mellékes tényező. Az a hely, ahol kereszt áll, Eliade értelmezése szerint, éppen szimbolikája által szent tér is, és egyben a „Világ közepe”²⁸ Egy faluközösségen belül felállított kereszt valamikori, valamiféle térfoglalás emléke, tehát mítosza van. Ha figyelembe vesszük,

²⁶ A bekontyolás szintén ilyen érvénnyel bír.

²⁷ Gyermekkoromban szüleim arra tanítottak, hogy amikor útszéli kereszt előtt megyek el, forduljak feléje, hajtsak fejet és vessek keresztet. Mások is, idős emberek is így tettek. Erről jut eszembe Ady *Krisztus-kereszt az erdőn* című verse.

²⁸ Vö. Eliade 1999. 238.

hogy semmilyen térfoglalás nem öncélú, hogy egy közösség egy területet elvben egyszer foglal el, és azt is, hogy a hajdani foglalók/mindenkori védelmezők közösségét folyton újítani kell – ez egyben a fennmaradás titka –, akkor a térfoglalás tettét rituálisan folyton meg kell ismételni. Minden újszülött beavatása az egykori, első térfoglalás rituális megismétlése. Ez által jön létre az első foglalók és az utódok titkos kötődése, spirituális szövetsége, akár kistérségek szintjén is. A térfoglalás csíkszentdomokosi rítusa tagadhatatlan misztikuma, szakrális tartalma mellett a térhasználat társadalmi jogának elnyerését is megcélozza a közösség előtt (kiemelés általam). Más szóval, a kereszt megkerülése a közösséghez és annak teréhez való tartozás spirituális megvallása is lehetett, amit azonban rítus által kellett közölni és elfogadtatni a közösséggel.²⁹

3. kép

Szoborcsoport, melynek tagjai úgy helyezkednek el, mintha egy központi figura köré gyülnének. A szoborcsoport a mexikói La Venta nevű olmék szertartási helyről (Kr. e 900-400) került elő. Szertartáshoz használták.³⁰

Hogyan?

Ahogy az ősök, egy ős cselekedte az őshazában! Azt nem tudhatom, hogy a honfoglalás előtt valamennyi törzs így tett-e, de azt joggal feltételezem, hogy a magyarokhoz utólag csatlakozó székely törzsek közösségi élete szervezeten, egyezményesen kialakított központokban zajlott, melyeket különleges és kiválasztott kövek, fák, források stb. jelöltek, illetve tettek állandóvá, elmozdíthatatlanná. Ezek kultikus helyek voltak. Itt gyűltek össze tanácskozni, imádkozni, az Istent egyenesben szólítani, mágus közreműködése nélkül (!), az újszülöttet beavatni. Vagyis világra jöttét a közösséggel tudatni, vele elfogadtatni, az odatartozását elismertetni, ezáltal identitását megalapozni. A törzsi, közösségi szerveződés eme modelljét, eseményét a rendtartás igen produktív, ma is korszerű, ám mostanság devalválódó formájának tekintem.

Az új hazában ezeket a helyeket, ezek szellemiségét és pragmatizmusát az útszéli kereszttekben vélték felfedezni, illetve az útszéli kereszttekre transzponálták az ősi hitgyakorlatot: az Isten közvetlen megszólítását. E képen jött létre a láthatatlan

²⁹ És azóta is kell közölni, akárcsak az emberi sorsfordulók más eseményét. Aki nem így tesz, azt szankcionálják.

³⁰ A szoborcsoport másolata *A mítosz az emberiség történetében*, 2007. 10.

világ szent szimbólumához való kötődés, és egy konkrét, látható, megtapasztalható világtérhez, közösséghez való tartozás kiegyensúlyozott tudata. Az útszéli keresztállítás pápai rendelkezését³¹, nem tudni mikor, magukévá tették, de korábbi hitük, szellemiségük erejével magukhoz is idomították, tartalmát saját szellemi képük szerint átalakították. Az is elképzelhető, hogy letelepedésük után kialakították újra kultikus helyeiket – mert a megszokott rend ezt kívánta –, aztán odaállították a keresztet is³². Formai változtatást hajtottak végre, tartalmat azonban kevésbé. Ha érvelésem ingatag lenne, idézem Eliade reflexióját: „*A vallásos ember csak megszentelt világban képes élni, mert csak ilyen világnak van része a létben, és ezáltal csak ez létezik valóban.*”³³

Az általam feltételezett ősi székely kultikus helyek analóg mintáit, rítusait más népeknél is megtalálni.³⁴

Az újszülött beavatása a családi asztalnál

Csikszentdomokoson az útszéli keresztfa megkerülésével, a templomi keresztelővel még nem zárult le a beavatás folyamata, mivel a csecsemő beavatásának két kultikus tere volt/van: az egyik, amelyikről előbb beszéltem, a közösségi, a másik, a ház és benne a családi asztal.³⁵ Mind a kettő centrum a maga nemében, mind a kettőbe beavatták, vagyis meg-és kijelölték az egyén kettős hovatarozását, elkötelezettségét. Szintén a rendteremtés céljából. Ismét függetlenül az egyháztól.

Hogyan történik ez a beavatás?

A templom mint szent hely után, kereszteléskor a szülői ház is rövid ideig szakrális-rituális térré változik. A beavatás végső kinyilatkoztatása tulajdonképpen itt történik meg, itt jelentik ki, hogy az újszülött lelkileg átminősült. Eliade írja, hogy „...*az emberi létezés teljes gazdagsága csak egy sor átmenetrítuson, egymást követő beavatáson keresztül érhető el.*”³⁶ Itt ennek vagyunk tanúi, erről van szó Csikszentdomokoson. A néprajzi adatok alapján joggal feltételezhető, hogy itt (és persze máshol is a magyarság körében) a megkeresztelt gyermek beavatása, visszafogadása a szülői házba szertartásokban gazdagabb lehetett. Ebből következően, bizonyára, szellemiekben is. Ma a rítusfoszlányok, morzsák alapján gondolhatjuk, hogy a házba való visszatérés és beköszöntés a beavatás fontos láncszeme volt. Egy olyan rítusjeleket veszek itt szemügyre, ami ma játékos formában bukkant elő a domokosiak tudatalattijából.

A Magyar Néprajz VII. kötetében az olvasható, hogy a keresztanya „*a »Pogánykát (farkast, rosszat) vittünk, keresztényt (báránykát, jót) hoztunk« szöveg kíséretében a csecsemőt a küszöbre vagy a szoba földjére tette. Ilyenkor az apa emelte fel, ez a családba fogadás szimbolikus aktusa volt. Noha a földre tétel szokása szinte mindenütt élt még századunkban, eredeti értelme elhomályosult...*”³⁷ Csikszentdomo-

³¹ III. Leo pápa rendelkezése 779-ben. (Tüskés 1989. o. sz. n.)

³² Európa-szerte a templomokat, katedrálisokat korábbi kultikus helyekre, szentélyekre építették.

³³ Eliade 1987b. 58.

³⁴ Vö. Dobrowolski 1972. 18.

³⁵ A családi asztal központi szervező funkciójáról lásd Pócs 1983. 191.

³⁶ Eliade 1987b. 170.

³⁷ Pócs 1990. 27–28.

koson a megkeresztelt gyermeket az édesanyja fogadja, a keresztanya (a múlt század 80-90-es éveiben) az asztal lábát megkeríti (!) a gyermekkel, mert „újabbán” nem kerül meg az oltárt vele, és ha az édesanya nem elég figyelmes, nincs résen a gyermek átvételre, a babát beteszik az asztal alá.³⁸

A csecsemő asztal alá tevését Seres András jegyezte fel a barcasági Ürmösön.³⁹ „Ürmösön ilyenkor, aki a gyermeket hozza, úgy tesz, mintha az asztal alá dobná, de szépen az asztal alá helyezi és azt mondja, »Akinek a gyermek a legkedvesebb, az vegye ki innen.«”⁴⁰

A csíkszentdomokosi asztal alá bújtatás rítusát úgy értelmezem, hogy az újszülött nemcsak társadalmi, egyházi/ vallási közösséghez, hanem a lakóház közösségéhez, a családhoz és magához a lakóházhhoz is kell szellemileg, mágikus vonzalommal kötődjék, mert ennek a kötődésnek több évre szóló távlata van. Eliade írja, hogy „a vallásos ember szemében háza valóban a világ központjában áll”, hogy „a lakóhely egzisztenciális és szent tér..., amely sok transzcendens kapcsolatot hoz létre.”⁴¹ Másik munkájában tovább árnyalva ezt a gondolatot azt írja, hogy „a világ közepének elérése voltaképpen felszentelés, beavatás, melynek során a tegnap még profán és látszólagos létezés átadja helyét az új, immáron valódi, tartós és hathatós életnek.”⁴² Látok itt egy racionális egyensúlyt a beavatás tekintetében. A két beavatás – közösségi, családi – szinonimikus rítusok. Így lett a csíkszentdomokosi keresztelő három pilléren nyugvó beavató rítus-együttes.

Ebből kettő, a honfoglalás előtti korból való, elsősorban földiek, társadalomcentrikusak, egymáshoz való komplementáris viszonyuk racionális, kiforrott közösség-szervező rendszer létéről árulkodik. Archetipális lényegű rítusoknak tekintem azért is, mivel a csíkszentdomokosiak tudatában a közelmúltig egyenértékűek voltak a templomi beavatással, sőt mind a két ősi rítus erősebbnek tűnik, mint az egyházi, hiszen ezekkel éppen hogy rádupláznak, rátripláznak az egyházi szertartásra. Ha a mítosz azt mondta, hogy minden újszülöttet be kell egy térbe, társadalmi és szellemi közösségbe avatni, akkor rítus kellett, ami ezt meg is valósítja a mítosz sugallta ideo-

4. kép

Az asztalláb megkerítése a megkeresztelt gyermekkel (a szerző felvétele)

³⁸ Az újszülött valamin vagy valami alatt való átbujtatását Van Gennep a szűkebb családi körbe való beavató rítusok között említi. (Van Gennep 1996. 56.)

³⁹ Más erdélyi adatot nem ismerek, de ez is elegendő ahhoz, hogy a szokás valamikori nagyobb elterjedését sejtse. Kár, hogy Seres a szokást nem követi a Barcaság többi falujában. A különös az, hogy az adatközlők szerint Csíkszentdomokoson új szokásként tartják számon.

⁴⁰ Seres 1984. 416.

⁴¹ Eliade 1987b. 38.

⁴² Eliade 1998. 37.

lógia, elvek és eszmerendszer szerint. Ha a mítosz a nép hitvallása, akkor a rítus a hit állandó gyakorlása, mellyel önazonosságát kifejezésre juttatja, ébren tartja, lelki békéjét ápolja.

Az útszéli keresztnél és a házban történő beavató rítusok vélhetően egy kettős vágy beteljesülésének rítusai: a „pogányka” okozta egyensúlyzavar után a földiek és égiek, ember és isten közti kozmikus béke visszaállítása.

IRODALOM

BALÁZS Lajos

1999 Vétségek és konfliktusok egy hagyományos közösségben. A népi jog néhány elve és gyakorlata az emberi sorsfordulók szokásvilágában, Csíkszentdomokoson, in: ZSIGMOND Győző szerk. *Szokás és erkölcs*. A Magyar Köztársaság Kulturális Központja, Bukarest, 43–48.

2006 *A vágy rítusa – rítusstratégiák. A születés, házasság, halál szokásvilágának lelki hátteréről*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

DOBROWOLSKI, Kazimierz

1972 A hagyományos paraszti kultúra. *Ethnographia LXXXIII 1*. 1–28.

ELIADE, Mircea

1987b *A szent és a profán*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

1998 *Az örök visszatérés mítosza*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

1999 *Misztikus születések*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

GENNEP, Arnold van

1996 *Riturile de trecere* (Átmeneti rítusok). Polirom, Iași.

GRIFFIN-PIERCE, Trudy

2007 Az élőlények helyes kapcsolata a Navahó indiánok mítoszaiban, in: BARGNA, Ivan et alii. szerk. *A mítosz az emberiség történetében*. Officina Kiadó, Budapest, 199–214.

GULIAN, C. I

1968 *Mit și cultură* (Mítosz és kultúra). Editura Politică, București.

LIMET, Henri

2007 A mítosz mint az eleven közösségi kultúra szerves része, in: BARGNA, Ivan et alii. szerk. *A mítosz az emberiség történetében*. Officina Kiadó, Budapest, 93–106.

SPINETO, Natale

2007 Róma mítosza, in: RIES, Julien szerk. *A mítosz az emberiség történetében*. Officina Kiadó, Budapest, 149–155.

VIDAL, Jacques

2007 A mítosz: az egyetemes szolidaritás nyelve, in: BARGNA, Ivan et alii. szerk. *A mítosz az emberiség történetében*. Officina Kiadó, Budapest, 23–42.

PÓCS Éva

1983 Tér és idő a néphitben. *Ethnographia 94. 2.* 177–206.

1990 Néphit, in: DÖMÖTÖR Tekla főszerk. *Népszokás, néphit, népi vallásosság. Magyar Néprajz VII.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 527–686.

SERES András

1984 *Barcasági magyar népköltészet és népszokások*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

SUMNER, William Graham

1978 *Népszokások*. Gondolat, Budapest.

TÜSKÉS Gábor

1989 Utószó, in: OLASZ Ferenc: *Dicsértessék*. Optimum Kiadó, h. n., old. sz. n.